

Iulius Caesar diktatúrája

Előzmények – a köztársaság válsága és Sulla diktatúrája

A római köztársaság kora **Kr.e. 510-ben** vette kezdetét, az utolsó király elűzésével. A köztársaság korát **a folyamatos háborúk, Róma terjeszkedése** jellemezte, amelyek során Róma egy kis városállamból hatalmas birodalommá vált.

A hódítások azonban számos problémát is szültek:

- a hódítások elsősorban **a nagybirtokos vezető rétegnek, a patríciusoknak kedveztek**. A meghódított földeken óriási kiterjedésű, olcsó rabszolgamunkával dolgoztató nagybirtokokat (**latifundiumokat**) hoztak létre, melyek jövedelméből hatalmas haszonra tettek szert. A politikai vezetés mellett így a gazdasági élet uraivá is váltak, magukat a római társadalom elitjének tekintették (**optimaták – „a legjobbak**).
- **A plebejusok**, akik a római haderő gerincét alkották, vagyis a háborúkat gyakorlatilag végigharcolták, **csak rosszul jártak**. A hosszú háborúk alatt földjeik tönkrementek, ha hazatértek, akkor pedig nem bírták a gazdasági versenyt a latifundiumokkal (keveset és drágábban termeltek). Sorsuk így **a tönkremenetel** lett. A plebejusok zöme földnélküli nincstelenné vált, akik a városokban próbáltak alkalmi munkából élni (belőlük alakul ki a nincstelen köznép, a **plebs rétege**).
- A plebejusok helyzetének változása **kihatott a haderőre** is: a római hadsereg „önköltséges” volt, vagyis a harcokban résztvevőknek maguknak kellett gondoskodni a felszerelésükről. A tönkrement plebejusoknak nem volt anyagi forrásuk a további katonáskodáshoz, ez pedig **a római haderő létszámának folyamatos csökkenését** eredményezte. A még harcoló plebejusok harci kedve is csökkent, hiszen világossá vált, hogy nekik semmi hasznuk a hódításokból. A kedvetlenség pedig katonai kudarcokhoz, vereségekhez vezetett.
- mindehhez társult még a **kormányzat problémája**: Róma államszervezete a köztársaság korában nem változott, vagyis **ugyanannak a szervezetnek kellett volna irányítani a megnövekedett birodalmat, mint amelynek a köztársaság elején egy várost**. A fő probléma a hivatalnokok évenkénti váltakozása volt, amely akadályozta a hatékony ügyintézkést. Hosszabb ideig hivatalban lévő, **állandó jellegű hivatalszervezetre lett volna szükség**, egy ilyen reformtól azonban a hagyományos vezető réteg (a patríciusok) elzárkóztak, mert hatalmuk csökkenésétől, illetve az egyeduralom kialakulásától tartottak.

A problémák a **Kr.e. 2. század végétől véres belpolitikai harcokhoz, polgárháborúhoz vezettek**. Két tábor állt szemben egymással: a változásokat ellenző, konzervatív szemléletű **optimaták** és a reformokat támogató, változásokat sürgető ún. **néppárt** csoportja. A polgárháborús viszonyok miatt **megnőtt a katonai erő jelentősége, emiatt a Kr.e. 1. században a politikai élet meghatározó személyiségei a hadvezérek lettek**. Hosszú távon ez már magában hordozta a katonai erőn nyugvó egyeduralom (katonai diktatúra) lehetőségét.

A diktatúra első formáját **Sulla** teremtette meg Kr.e. 82-79 között. Sulla a konzervatív erőknek, az optimatáknak kedvezett, céljának a régi köztársaság megerősítését tekintette. A céljaihoz azonban már ő is a köztársasággal ellentétes módon gyakorolta hatalmát, hiszen diktátor a római törvények szerint csak 6 hónapig lehetett volna, de ő 3 évig gyakorolta a

különleges hatalmat. Hatalma a hadseregen alapult, diktatúrája tehát már katonai diktatúra volt.

Sulla diktatúrája nem oldotta meg a válságot, ismét fellángoltak a politikai küzdelmek. A következő évtizedekben három hadvezér vált a politikai élet meghatározó személyiségévé: Pompeius, Crassus és Iulius Caesar.

Caesar pályafutása és egyeduralmának kialakulása

Iulius Caesar **Róma egyik legősibb nemzetségének tagja** volt, tehát patrícius származású. Származása ellenére **a néppárt oldalán avatkozott be a politikai életbe**. Határozott célja volt kezdettől fogva **az egyeduralom megvalósítása**: ennek érdekében a köznép körében igyekezett nagy népszerűsége szert tenni, másrészt pedig **politikai szövetségeket találni**.

Kr..e. 60-ban ennek jegyében az addig egymással ellenséges **Pompeiust és Crassust kibékítette**. A három férfi (Pompeius, Crassus és Caesar) **az optimáták elleni titkos érdekszövetséget** kötött, ezt nevezzük az **1. triumvirátusnak** (triumvirátus = három férfi szövetsége). A triumvirátus tagjai megállapodtak a politikai együttműködésben, gyakorlatilag összehangolták a következő évek politikáját (ki milyen tisztségeket fog viselni, milyen intézkedéseket kezdeményez).

A három férfi titkos megegyezése azonban fölbomlott: Crassus hamarosan elhunyt, **Caesar pedig 10 évre elhagyta Rómát, Gallia provincia (tartomány) helytartója lett**. Pompeius ez idő alatt az optimátákhoz kezdett közeledni.

Caesar **helytartóságának végén válaszut elé került**: vagy haderő nélkül, védtelenül tér haza Rómába, és ezzel kiszolgáltatja magát Pompeiusnak, vagy fegyveres erővel, ez viszont nyílt polgárháborút jelent Pompeiusszal. Végül az utóbbi megoldást választotta: **Kr.e. 49-ben hadseregével átkelt Itália és Gallia határfolyóján, a Rubicon folyón, és vállalta a háborút Pompeiusszal** (ekkor hangzott el híressé vált mondata: A kocka el van vetve).

Caesar **Kr.e. 48-ban Pharszalosznál** aratott döntő győzelmet Pompeius fölött. Az ezt követő 4 évben, **Kr.e. 48-44 között Róma vezető politikusa** lett.

Caesar diktatúrája

Caesar korábban egyáltalán nem jellemző **hatalomkoncentrációt valósított meg Rómában**. Hatalmának **törvényes alapját a köztársasági hivatalok** adták, melyekből többet is viselt is egyszerre, és a szokásosnál hosszabb ideig:

- **consullá választották** (a legmagasabb hivatali pozíció), de nem egy évig, hanem több éven át viselte ezt a hivatalt, ráadásul többnyire consultárs nélkül (a hagyományok szerint 2 consulnak kellett volna lenni);
- viselte a **diktátori címet**, amelyet előbb 10 évre, majd élethossziglan kapott meg (a hagyományok szerint ezt is fél évig viselhette volna) ;
- volt **néptribunus**, vagyis annak a pozíciónak a birtokosa, amely a plebejusok érdekeit képviselte a közéletben. Néptribunusként **rendelkezett a vétőjoggal**, vagyis a szenátus olyan rendelkezéseinek végrehajtását, amelyek nem kedveztek a köznépnek,

megtílhatta. A néptribunus hagyományosan „**szent és sérthetetlen**” volt a közéletben, tehát ez a cím védettséget is jelentett számára.

- viselte a **legfőbb pap** (pontifex maximus) címét, ezzel a vallási élet vezetőjévé is vált;
- mindezekén túl a **szenátus létszámát, összetételét is formálhatta**, és a hivatalnokok személyét is részben meghatározhatta. Ennek eredményeként a szenátusba és a hivatalokba híveit tudta juttatni, a szenátus létszáma is változott, 900 főre emelkedett.

Formálisan tehát a régi köztársaság működött, de a hatalomgyakorlásban Caesar már rég eltért a köztársaság szabályaitól. Hatalmának igazi alapját a hadsereg jelentette, melynek legfőbb parancsnoka volt. A köztársasági hivatalok csak a törvényesség látszata miatt voltak fontosak.

Intézkedései: Caesar annak szellemében, hogy Róma „mindenki közös hazája” egységes és átlátható kormányzást próbált kialakítani. Ez több reformban nyilvánult meg:

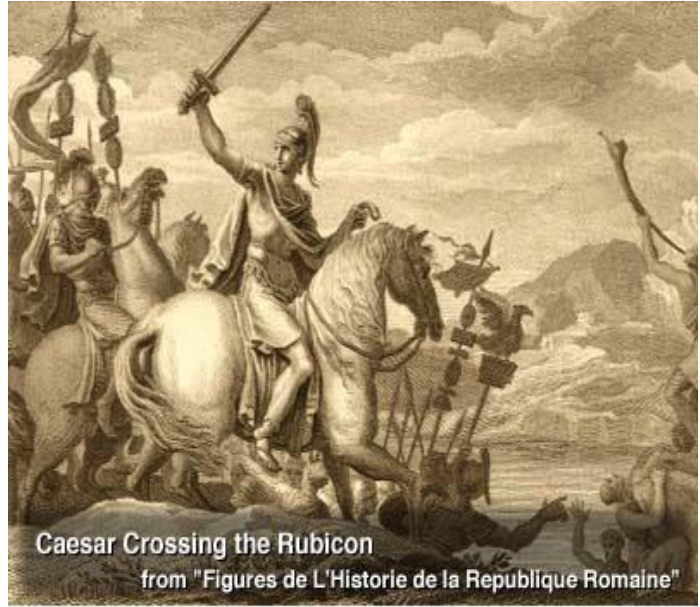
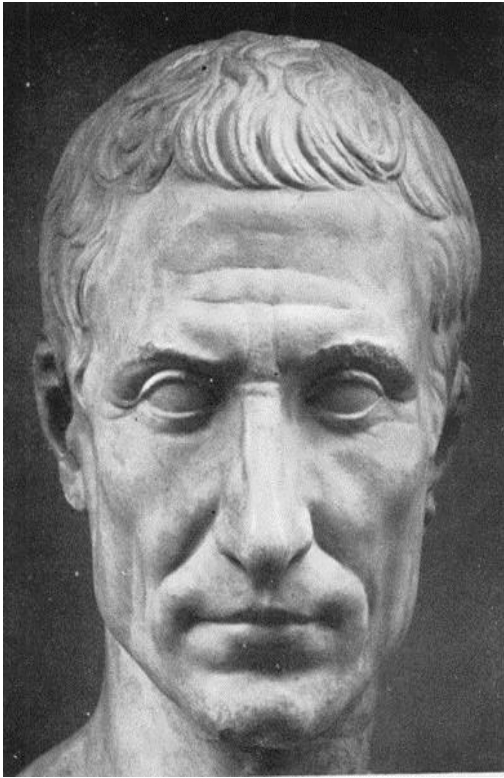
- **kiterjesztette például a római polgárjogot számos itáliai népre**, akik korábban csak a kevesebb jogot jelentő ún. latin joggal rendelkeztek;
- **egységessé tette Itália kormányzását**, minden itáliai városban azonos szisztéma szerint történt a kormányzás (Rómához hasonlóan két helyi vezető és városi tanács, a római consulok és a szenátus mintájára)
- **szociális intézkedéseket hajtott végre**, melyek a szegényebb rétegeknek kedveztek (pl. ingyenes gabonaosztás, földosztás, alacsonyabb lakbérek)
- nagy jelentőségű volt a **naptárreformja**, amellyel a zavarossá váló római időszámítást tette helyre. Az általa készített ún. **Julián-naptár** lett a mai naptár alapja, Caesar nevét az egyik hónap örzi benne (július);
- **egységes pénzt veretett**, melyet saját képmása díszített.

Caesar intézkedései tehát előremutató jellegűek voltak, a válság megoldását célozták. Nem volt véreskezű zsarnok, sőt **korábbi ellenfeleivel szemben könyörületes volt, megbocsátó** (sokak szerint ez volt az egyik nagy hiba, ami később halálához vezetett).

Kivételes **hatalma már-már az egykori királyokéval volt egyenlő**, Caesar **személyét is egyfajta isteni tisztelet övezte** (pl. szobrait az istenek szobrai mellé helyezték). Több alkalommal is felkínálták neki a királyi koronát (diadém), de visszautasította. A királyság ugyanis Rómában nem volt szép emlékű, Caesar tartott attól, hogy ezzel végleg a zsarnoksággal azonosítják uralmát.

Ennek ellenére a **köztársaság híveiben erős ellenérzések voltak Caesarral szemben**, ez vezetett oda, hogy **Kr.e. 44-ben összeesküvést szőttek ellene** (fogadott fia, Brutus és Cassius vezetésével). **Kr.e. 44. március 15-én (idusán) egy szenátusi ülésen 23 összeesküvő szenátor meggyilkolta Caesart** (utolsó szavai a hagyomány szerint: Te is, fiam, Brutus?).

Halála után a polgárháború újból fellángolt, amelyből Caesar unokaöccse, Octavianus került ki győztesen. Ő teremtette meg végül a tartós egyeduralom, a császárság alapjait Augustus néven.

Caesar Crossing the Rubicon
from "Figures de L'Histoire de la Republique Romaine"

© 2005 KB Shaw — Used with the permission of www.IncWell.com

